

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Konijnewentels

N. TINBERGEN.

In de aflevering van mei 1970 vroeg ik, of een van de lezers me misschien kon vertellen waar Thijsse indertijd geschreven had dat hij „nog nooit een konijnewentel gezien had”. Vóórdat de post me mijn *Levende Natuur* bracht, ontving ik al een brief van Dr. Ph. Stoutjesdijk van Weever's Duin met de verlangde inlichting: het staat in de aflevering van mei 1940, precies dertig jaar geleden, die we ontvingen tijdens de Duitse inval. Geen wonder dat mijn geheugen me parten speelde! Maar Thijsse schreef *niet* dat hij „nog nooit een wentel gezien had”; er staat: „... die wentels kan ik zelf niet vinden, maar de jachtopzieners wel en eigenlijk moest ik het nog maar eens leren”. En hij gaat door: „Onze knappe fotografen, die

zoveel talent, vindingrijkheid en geduld getoond hebben waar het 't leven der vogels betreft, mochten ook hun krachten eens proberen op het konijn”. En nu schrijft Dr. Stoutjesdijk me: „Overigens vind ik het ook bijna onmogelijk om hier in de duinen een wentel te vinden”.

Daarom dan hier iets meer over konijnewentels. Ikzelf heb ze vroeger wel in de Wasse-naarse duinen gezien (nadat een van mijn „koddebeier”-vrienden, Jan Parlevliet, me er een paar had laten zien), maar ben er pas meer op gaan letten toen ik in de duinen van Ravenglass, in Cumberland, een terrein vond waar je de wentels eenvoudig niet kon missen; de stuifduinen daar staan op rustige zomermorgens zó vol met diersporen dat je

Fig. 1. Een konijnewentel, met de krabsporen nog goed zichtbaar. Foto N. Tinbergen.

er niet aan kunt voorbijlopen.

Fig. 1 laat een typische wentel zien: een plek waar kennelijk een Konijn over het zand gekrabbd heeft. Dit wordt meestal door een moeder gedaan, die zo, nadat ze 's avonds laat of 's morgens vroeg haar jongen in het kraamhol gezoogd heeft, de opening met zand dichtkrabt; ik heb dat enkele malen in de ochtendschemering gezien. De krabsporen vervagen meestal met wind en zon, en al om een uur of negen is een wentel dikwijls niet erg duidelijk meer. Wie met succes wil speuren in het duin, moet met zonsopgang aantreden, of liefst nog wat eerder. Op fig. 2, een paar uur na zonsopgang genomen, is het spoor al iets minder duidelijk, maar de foto is toch de moeite waard, omdat je er weer andere details op ziet dan op fig. 1. Op verscheidene plaatsen duiden evenwijdige

pootindrukken aan, waar het Konijn op zijn hielen gezeten heeft; ook zie je rechts voor- aan duidelijk waar het weggesprongen is: 1 en 2 geven de indrukken van de voorpoten weer, 3 en 4 die van de achterpoten. Het is een „langzame” vorm van de gewoonste vorm van spoor, de „labda”-vormige rangschikking, zoals die zo duidelijk uitkomt op fig. 3: technisch uitgedrukt *galoppeert* een Konijn vrijwel altijd. Het kan wel springen (waarbij de afdrukken van de achterpoten precies naast elkaar staan) maar het kan niet lopen zoals een hond, tenminste ik heb een volwassen Konijn dat nog nooit zien doen. Merkwaardig genoeg werd ik me daarvan bewust toen ik eens een ongeveer drie weken oud Konijntje, na het uit de wentel tevoorschijn gehaald te hebben, er weer in vrijliet: toen liep het als een hond naar binnen, en

dát viel me ineens op.

Dat brengt me op het opgraven. De verstoorde zandplek is veel groter dan de eigenlijke opening, want het moederkonijn sluit het hol door van alle kanten (maar vooral van onder de opening) zand er in te krabben. De meeste van de wentels liggen op een helling, en als je op ongeveer een derde van de bovenkant van de plek graaft kom je meestal in het hol terecht. In de zomer kun je meestal juist de jongen bereiken door je arm helemaal in het hol te steken, maar in april liggen de wentels veel dieper en

moet je echt graven. Je voelt aan het hooi en de wol dat je bij het nest zelf aangekomen bent: en hoe ouder de jongen hoe meer wol. De jongen worden naakt en blind geboren; na tien dagen gaan de ogen open. Als je, na het jong teruggezet te hebben, het hol weer dichtmaakt en het zand een beetje vlakwrijft, ziet het er weliswaar erg verstoord uit, maar de moeder laat zich daardoor niet weerhouden en versleept bv. de jongen niet, noch laat ze ze in de steek. Ook hebben we geen aanwijzingen er voor dat we door het opgraven bijvoorbeeld roof-

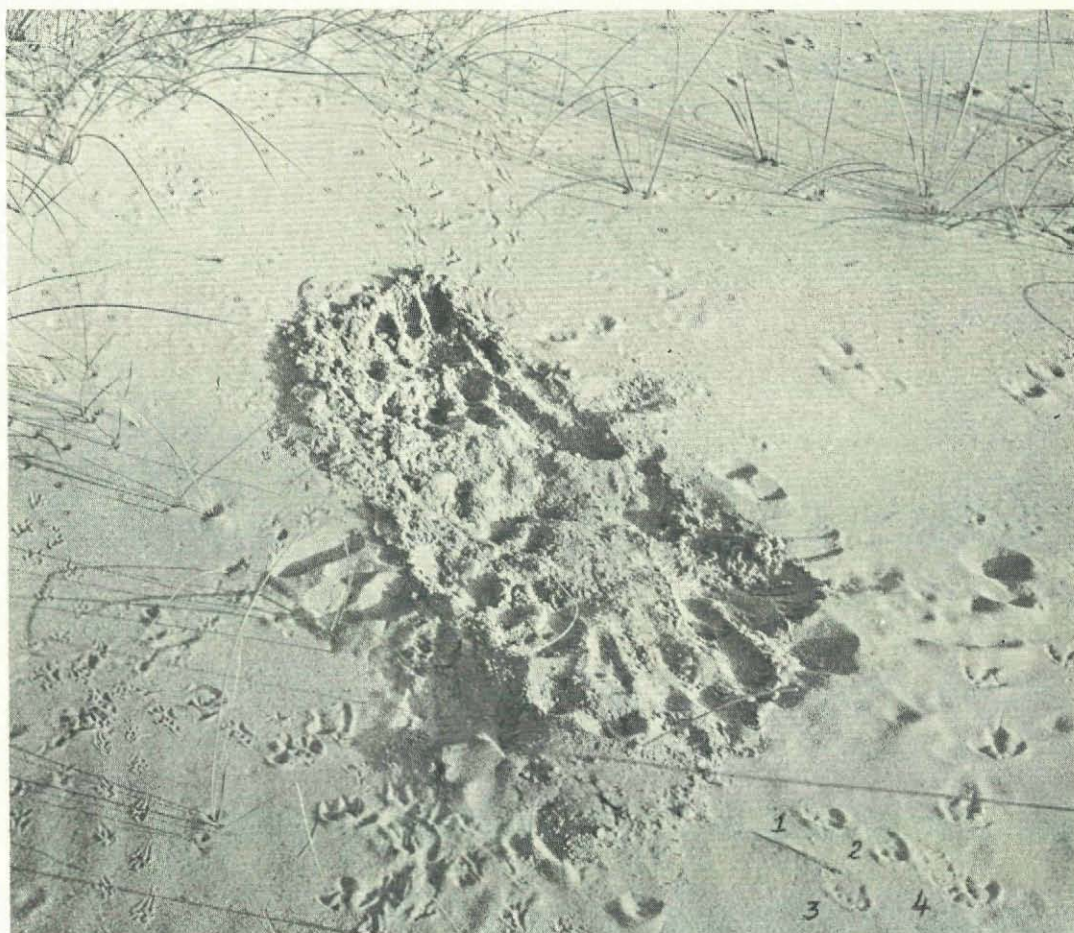

Fig. 2. Een andere, bijzondere duidelijke wentel. Behalve konijnesporen (1, 2, 3 en 4 — zie tekst) ook sporen van Duinpadjes en prenten van Kokmeeuwen. Foto N. Tinbergen.

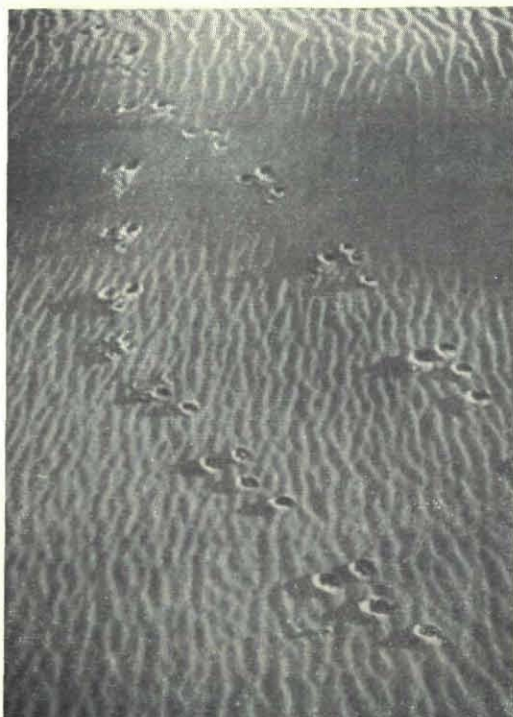

Fig. 3. *Karakteristieke konijnesporen in de vroege ochtend. Foto N. Tinbergen.*

vijanden aantrekken.

Die zijn er wel, maar in de duinen van Ravenglass en elders heb ik maar één echt gevaarlijke plunderaar van konijnwentels leren kennen. De Vos haalt wel eens een wentel uit. Maar ik heb nu, in ongeveer tien jaren geregeld Vossen speuren, maar drie gelegenheden meegemaakt waarbij een Vos een wentel opengegraven had. Daar tegenover staan nu ten minste twaalf gevallen waarin ik gezien heb wat op fig. 4 staat afgebeeld: een Vos komt dicht langs een wentel, toont door even opzij te keren en stil te staan (vermoedelijk om te snuffelen) dat hij weet dat hier iets aan de gang is, maar graaft niet, en loopt dan door. Die verhouding van twaalf tegen drie, samen met wat we van de tijden weten waarop een moederkonijn haar wentel bezoekt, en de Vos op de heen- of terugweg naar zijn jachtgebied is

(beide in de avond- en ochtendschemering) — dat alles suggereert dat een Vos een wentel alleen uitgraft wanneer hij de moeder bij het verzorgen van haar jongen verast. Hermelijnen, die duchtige konijnenjagers zijn, en dikwijls het ene hol in, het andere uitgaan, weten blijkbaar de wentels niet te vinden. Hoewel we bijna dagelijks Hermelijnen speuren, hebben we nooit een door een Hermelijn opgegraven wentel gevonden. Nee, de werkelijke specialist, die het echt op wentels voorzien heeft, is de Das. Dat hebben we eigenlijk van het voorjaar voor het eerst mooi gezien. Het terrein waar een Das zich het liefst ophoudt: beboste rivierdallellingen, leent zich niet erg tot speuren, en hoewel in zulk terrein natuurlijk wel Konijnen voorkomen, zijn ze er nooit talrijk; je vindt er noch de hollen noch de wentels makkelijk, laat staan de sporen van een inbraak. Maar dit jaar hield zich in de duinen van Ravenglass een Das op. Zijn sporen stonden overal op het schiereiland (fig. 5). Vroeger hadden we wel eens voor korte tijd een Das op bezoek, maar dit was de eerste die zich echt in het duin gevestigd had. We zijn dit jaar vier keer een ochtend naar Ravenglass geweest, speciaal om sporen te zoeken en te filmen. Elke keer stuitten we al gauw op dassesporen, en wel elke keer op dezelfde plek; van zijn hol liep hij langs heel geregeld begane paden naar zijn jachtterreinen en terug. En elke keer vonden we overal sporen van zijn roofzuchtige activiteit. Driemaal had hij een wentel opgegraven en blijkbaar alle jongen opgegeten. Bij twee van die gelegenheden vonden we afgebeten kopjes van de jonge Konijnen dicht bij het hol liggen; de derde maal lag alleen het nest (met veel wol) buiten het wijd opengegraven hol, maar het hol was leeg. Alle keren waren de dassesprenten precies te zien. We hebben geen enkele keer iets gezien dat op het falen van de Vos lijkt,

zoals in fig. 4 afgebeeld. Wel hebben we één keer een dassespoor op vier meter afstand langs een duidelijk zichtbare wentel zien lopen, maar de Das had zijn tocht niet onderbroken; hij was er eenvoudig aan voorbijgelopen. Hoe een Das die wentels vindt, weten we niet. De Vos ruikt ze kennelijk, maar kan blijkbaar niet onderscheiden tussen een plek waar een Konijn eenvoudig wat stilgezeten heeft en een waar een wentel dichtgemaakt is. En als hij overal ging graven waar hij „Konijn” ruikt, zou hij natuurlijk niet veel verder komen. De Das kan blijkbaar wel verschil maken. Zou een dichte wentel anders ruiken dan een plek waar een Konijn, zelfs een zogende moeder, alleen maar gezeten heeft? Of zou de Das, die immers zoveel zwaarder dan een Vos is, misschien voelen dat het zand over de wentel meegeeft als hij er op stapt? Of zou hij net als wij de wentel op het gezicht herkennen? We zijn van plan, om daarover van het najaar een paar proeven te gaan nemen; dat zou mogelijk zijn door namaakwentels van verschillende soorten te maken op de weg die de Das meestal volgt.

Zo'n „mariene Das” is natuurlijk niet iets alledaags, en we hebben zijn sporen dan ook zorgvuldig gevolgd, van vroeger wetend dat Dassen wel eens onze kokmeeuwen-kolonies bezochten. Vergeleken bij de Vossen van een jaar of zes geleden, die enorme slachtingen onder de Kokmeeuwen aanrichtten, hadden die Dassen altijd maar een bescheiden tol geheven; ze knauwden wel eens een paar jongen op, maar we waren er zelfs niet zeker van of ze de eieren wel aanraakten; ik heb geen zekere evidentie daarvan, maar wel massa's waarnemingen van gelegenheden waarbij ze, op een nest met eieren stuitend, er zorgvuldig omheen of overheen stapten. Maar de Das van 1970 was op meeuwen gesteld. We vonden minstens zestien volwassen Kokmeeuwen die hij op het nest ge-

dood had, en maar half en ter plaatse opgegeten had. Dassewerk is heel typisch; hij knauwt zo'n meeuw slordig in stukken, en laat een weerzinwekkende, bloedige rommel achter. Maar deze Das had ook telkens eieren gegeten, en later heeft hij onder de

Fig. 4. Een Vos heeft bij een wentel gestopt, maar heeft hem niet opgegraven. De bovenste pijl duidt een konijneprint aan, de onderste een vosseprint; rechts daaronder twee duidelijke vosseprenten, die aanduiden in welke richting hij doorgelopen is. Foto N. Tinbergen.

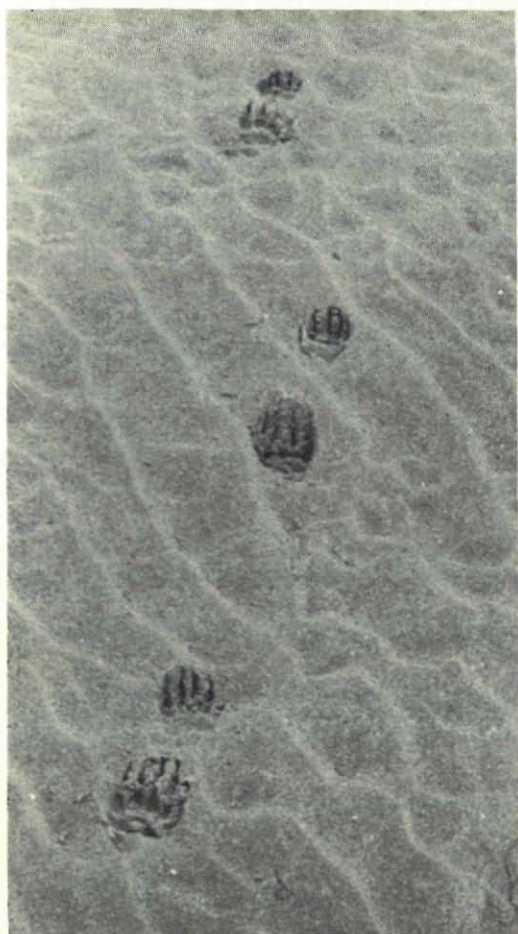

Fig. 5. Een dassespoor op het ebstrand. Foto N. Tinbergen.

halfwassen jongen ware slachtingen aange-richt. Bij ons laatste bezoek was het prachtig rustig zonnig weer, en zes uur lang hebben we de sporen van de Das gevolgd, van waar hij begonnen was tot waar hij naar zijn hol was teruggekeerd. Hij had op de heenweg geen konijnwentels gevonden (wij vonden er zes), maar was eerst langs zijn vaste paadjes slingerend het tamelijk geaccidenteerde duin doorgelopen (net als wij en de schapen de makkelijkste „passen” nemend) en toen rechttoe-rechtaan over een wijde zandvlakte naar de zuidoostelijkste meeu-

wenkolonie gelopen (onderweg was hij vlak langs een klein helmtopje gekomen waar hij het nest van een Middelste zaagbek gemist had, maar dat was door Zilvermeeuwen gevonden en door kraaien verder uitgehaald — zes leeggegeten eieren lagen om het geplunderde nest). En toen was hij, blijkbaar rustig zijn tijd nemend, alle vijf delen van de over tienduizend nesten tellende kokmeeuwenkolonie doorgelopen, en overal had hij jongen doodgebeten, soms een dozijn binnen een afstand van tien meter. En op de terugweg had hij nog en passant een wentel opgegraven.

Deze speciale Das had wel, om af te steken, stukken strand overgelopen, maar had daar geen voedsel gezocht. Dat heeft een vroegere Das wel eens gedaan: ik heb foto's van plaatsen waar in oktober een Das de vloedlijn langsgelopen was, en met zijn snuit onder aangespoeld wier gewroet had. Ik verdenk hem er van dat hij het op strandvlooiën begrepen had. Zulk klein grut is hem niet te min: zoals wél bekend graven Dassen in de nazomer overal in het bos wespennesten op, waarvan ze het broed oppeuzelen. Maar om terug te komen op de wentels: het is aardig om een wentel in de gaten te houden, en elke dag te constateren dat de moeder is teruggeweest, dat de Vos de wentel gemist heeft, en dat dus de jongen nog veilig binnen moeten zitten. En dan ineens, ik denk zo ongeveer drie weken na de geboorte van de jongen, vind je de wentel open, en er vóór staan talloze spoortjes van kleine konijnepootjes. Een paar dagen huizen de jongen nog in zo'n hol, dat dan verder openblijft. En dan verdwijnen ze. Of ze naar de kolonie van de moeder teruggaan, en misschien in bestaande holen geduld worden (Konijnen, leven in kolonies, en de wentels worden op enige afstand van de hoofdvesting gegraven) of dadelijk eigen holen graven, weten wij niet. Eén van onze kampge-

noten, mevrouw Croze, heeft eens een jong Konijn opgevoed, en dat bleef nog nadat het zelf was gaan eten haar tent bezoeken. Maar de bezoeken werden in de loop van weken schaarser, en Erdmann, zoals hij heette, begon al gauw een eigen hol te graven. Maar precies wanneer dat was is geloof ik niet genoteerd. Dr. Stoutjesdijk heeft ook tamme Konijnen (rammetjes), en die hebben wilde vrouwtjes mee naar huis gebracht, wier wentels hij gevonden heeft. Maar, schrijft hij er bij, „Merkwaardig genoeg maken die mannetjes ook wentels, en slepen er ook hooi in”.

Terugkerend tot ons uitgangspunt, Thijsse's artikel over het Konijn: het viel me op hoeveel interessants Thijsse mee te delen had, en ook dat hij er de nadruk op legde dat we van dit gewone dier zo weinig wisten. Nu is er over het Konijn wel meer bekend dan toen, maar merkwaardig genoeg is die verrijking van onze kennis niet zozeer uit Europa gekomen, maar uit Australië, waar de ingevoerde Konijnen zoveel schade doen, dat de regering een heel team van zoölogen een grondige studie heeft laten uitvoeren. Daardoor weten we nu heel wat meer van het sociale leven, van de territoria die de afzon-

derlijke groepen van Konijnen er op na houden, en ook van de rol die de „konijn-WC's", die merkwaardige opeenhopingen van keutels, in dit territoriale systeem spelen: ze werken als „geurvlaggen”.

Thijsse legt de nadruk op de schade die te talrijke Konijnen aan de duinvegetatie toebrengen. Dat was natuurlijk vóór de myxomatose. Maar hij schrijft ook, dat de Konijnen terwille van de jacht beschermd worden (waarbij hij waarschijnlijk aan het weren van stropers dacht). Als ik terugdenk aan onze Nederlandse duinen, en de toestand daar met die in Ravenglass vergelijk, dan denk ik dat de vrijwel volkomen afwezigheid van Vossen en Dassen, en de schaarsheid van Hermelijnen, misschien met de talrijkheid van Konijnen te maken hebben. Vossen en Dassen hebben vast in onze duinen thuisgehoord, en het is doodjammer dat ze er niet meer zijn.

Zo is een losse opmerking in mijn artikeltje over Noordzeekrabben aanleiding geweest tot het schrijven over Konijnen. En nu kom ik wéér met een vraag: zijn konijnwentels in de Nederlandse duinen zo moeilijk te vinden? Of staan mijn Nederlandse collega's nooit meer vroeg op?

De Spuimond, een nationaal natuurgebied

G. L. OUWENEEL en H. G. VAN DER WEIJDEN
(m.m.v. A. TROOST en J. KUYPERS).

Ondanks het feit dat reeds grote veranderingen hebben plaatsgevonden en nog ingrijpende wijzigingen zich aftekenen, kan de sfeer van „Hollandsch Diep in den winter”, Voermans' afbeelding in het Jac. P. Thijsse-album „Onze groote rivieren”, momenteel nog op verschillende plaatsen langs het estuarium worden ervaren. Op 15 km van de Noordzee aan de noordoever van het

Haringvliet, daar waar het Spui deze rivier bereikt, liggen aan de westzijde van de Spuimond op Putten de Beningerslikken en aan de oostzijde in de Hoekse Waard de Korendijkse Slikken. Tezamen meten deze gebieden, gerekend tot de laagwaterlijn, bijna 1000 hectare. Het Haringvliet is op deze hoogte niet minder dan twee kilometer breed. Het kent, zeker gedurende het winterhalf-